

Reegi maja, Setomaa uusvana pärl

Setomaal avati Õrsava järve kaldal Värskas külastuskeskus – Reegi maja. Omaaegse kindral Nikolai Reegi suveresidentsi koopiana valminud hoone ootab külalisi, et anda ülevaade piirkonna militaarajaloo, Värskas arengust ning sealsetest loodusressurssidest ja nende kasutamisest.

Setomaal on alati olnud ääreala ja riigikaitseliselt tähtis piirkond, paiknedes Eesti-Vene piiril. Tänapäeval on Setomaal mitu olulist kordonit ning kaks kolmest Eesti-Vene piiriületuspunktist asuvad samuti Setomaal. Just siin hakati välja ehitama ka nn kagupiiri piirivalvetaristut. Reegi majast kõneldes peab aga alustuseks minema ajas sada aastat tagasi.

Setomaal suvi tuli sajandi eest teistmoodi. Nimelt oli 1920. aastasuveks Vabadussõda lõppenu ning Setomaa ehk Põhjalaagri alad esmakordselt Eestiga ühendatud. Eestile kuulus nii Põhjalaagri linn – setode ajalooline pealinn – kui ka kogu Põhjalaagri seto-vene segaasustusega ala. Just siia, militaarselt strateegilisse paika Venemaa piiri läheduses otsustas noore Eesti riigi Kaitseväge rajada oma suvised väljaõppelaagriid: Põhjalaagri ja Lõunalaagri.

Setod mäletavad neid aegu hästi, sest elu vaikes kirikukülas läks kihama nagu sipelgapesas. Esimesed sammud Õrsava järve kallastel asuva Põhjalaagri ehitamiseks astuti 1926. aastal, kogu kompleks valmis 1932. Reegi majaks kutsutud uhke juugendstiilis hoone oli üks esimesi valminud ehitisi. Maja kerkis diviisiülema ja hilisema sõjaministri Nikolai Reegi suveresidentsiks. Kuna Reek oli kosmopolitne mees, õppinud sõjandust Peterburis ja Pariisis, jättis tema maailmanägemus ja haritus nii laagri arhitektuurile kui ka sealsele meelsusele oma jälje.

Setomaal kerkis samal ajal, 1920. aastate teises pooles, ka Lõunalaager, mis paiknes Petserist üle Piusa jõe. Kahe laagri vahel asus mitmekesise maastikuga laskeväli, mis on praegu tuntud Mustoja mõhnnastikuna. Lõunalaagri ja suurtükiväelaagri rajatise pole säilinud, kuid kummaski Põhjalaagri ratsarügemendi hoonet on alles. Need on nõnda hästi säilinud seetõttu, et alates 1960. aastast olid kasutusel vabariikliku õpetajate täiendusinstituudi õppebaasina. Aastakümnete jooksul viibis igasuviselt Värskas kursustel peaaegu kogu selleaegne õpetajaskond, kes suures osas elas omaaegsetes sõdurite barakkides.

Setomaal renoveeritav Põhjalaager on Eesti põnevamaid ja terviklikumalt säilinud sõjaajaloo objekte. Imeilus Reegi maja on vaatamisväärsuse omaettegi. Värskas on äsja valminud ka sadam ja promenaad. Põhjalaagri algusaegadel sõidetigi Tartust Värskasse just laevaga – nädalavahe- tuse ti saabusid sinna lõbusõidulaevad, orkester pardal. Nüüd saab Värskas sadamast sõita sanatooriumi juurde või Reegi majani, kus võib laenutada paate ja vesijalgtraid. Lähikäikude vaatamisväärsuste marsruut „Võluv Värskas“, mille üks haru ulatub sanatooriumini, teine aga AS Värskas Vesi tsehi ja Verhulitsa küla suunas, pakub põneva ülevaate kogu piirkonnast.

Setomaaga seoses on ehk veel huvitav teada, et kuulsat Värskas Originaali ammutatakse just endise Põhjalaagri territooriumilt ning I puurkaev, kust Värskas mineraalvesi esmakordselt avastati, asub Reegi maja lähedal nn Laagri rannas. Kui lisada siia sanatoorium ja veekeskus, muuseum ja matkarajad ning ümbruskonna muud vaatamisväärsused, jagub Värskas avastamist mitmeks päevaks.

www.visitsetomaa.ee